

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет (інститут) географічний

Кафедра економічної та соціальної географії

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни
ГЕОГРАФІЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ
(назва дисципліни)

підготовки _____ **бакалавра**
(назва освітнього рівня)
спеціальності _____ **014.07 Середня освіта (Географія)**
(шифр і назва спеціальності)
освітньо-професійної програми **Середня освіта. Географія. Економіка**
(назва освітньо-професійної, освітньо-наукової / освітньо-творчої програм)

Силабус навчальної дисципліни «ГЕОГРАФІЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ» підготовки бакалавра, галузі знань «01 Освіта / Педагогіка»; спеціальності «014.07 Середня освіта. Географія»; освітньо-професійної програми «Середня освіта. Географія. Економіка».

Розробник: Голуб Г.С., доцент кафедри економічної та соціальної географії, кандидат географічних наук, доцент

Силабус навчальної дисципліни затверджений на засіданні кафедри економічної та соціальної географії
Протокол № 1 від 30 серпня 2021 р.

В. о. завідувача кафедри:

Погребський Т. Г.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань: «01 Освіта / Педагогіка» Спеціальність: «014.07 Середня освіта (Географія)» Освітньо-професійна програма (Спеціалізація): «Середня освіта. Географія. Економіка.» перший (бакалаврський) рівень освіти	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 150/5		Рік навчання – 3
		Семестр – 5-ий
		Лекції – 28 год.
ІНДЗ: немає		Практичні (семінарські) – 26 год.
		Самостійна робота – 88 год.
	Консультації – 8 год.	
		Форма контролю: залік
Мова навчання українська		

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Викладач	Голуб Геннадій Сергійович
Науковий ступінь	Кандидат географічних наук
Вчене звання	Доцент
Посада	Доцент кафедри економічної та соціальної географії
Профайл	https://wiki.vnu.edu.ua/wiki/Голуб_Геннадій_Сергійович
Телефон	+380956808111
e-mail	golub.gennadiy@vnu.edu.ua
Консультації	Очні консультації: 2 академічні години кожену середу 15.00-16.20, аудиторія С-607А

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Анотація курсу

Силабус навчальної дисципліни “Географія якості життя населення”, складений відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань «01 Освіта / Педагогіка»; спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»; освітньо-професійної програми «Середня освіта. Географія. Економіка».

Навчальна дисципліна «Географія якості життя населення» дозволяє розкрити особливості теоретичних основ соціальної географії як науки про територіальний аспект соціального розвитку рівня і якості життя населення в конкретних суспільно-історичних умовах на етапі переходу глобального соціуму до стійкого розвитку, а також вивчення геопросторової організації соціальної сфери суспільства: як загалом, так і в розрізі окремих її складових (таких, як культура, релігія, здоров’я, поведінка тощо). При цьому беруться до уваги зв’язки соціальної сфери з іншими складовими геосфери.

Пререквізити

Дисципліни першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що містять знання, уміння й навички, необхідні для освоєння досліджуваної дисципліни: «Основи суспільної географії», «Географія населення з основами демографії».

Постреквізити

Дисципліни, для вивчення яких потрібні знання, уміння й навички, що здобуваються по завершенню вивчення дисципліни: «Регіональна політика», а також інші дисципліни вільного вибору.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни „Географія якості життя населення” є набуття студентами теоретичних і практичних знань для формування світогляду, культурно-освітнього рівня. Викладання даної дисципліни передбачає вивчення наукового статусу соціальної географії, становлення і розвитку її у світі й Україні, а також теорії географічного і соціального просторів.

Основними завданнями дисципліни „Географія якості життя населення” є:

- ознайомити студентів із питаннями, що стосуються об’єкта, предмета, законів і закономірностей, особливостей історичного розвитку та головних наукових положень соціально-географічної науки;
- визначити геопросторові особливості соціально-географічних процесів у різних сферах: культури та людської поведінки, сакральній, медичній, освітній (головним чином, на прикладі України);

- вивчити методики комплексного соціально-географічного аналізу територіальних суспільних систем різного просторового рівня (зокрема, локального та регіонального);

- висвітлити сучасні соціально-географічні риси та фактори їх формування у світі, Європі, Україні.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати:

- принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання географії, економіки/підприємництва та фінансової грамотності в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти) **(ПРН 3)**;

- термінологію і номенклатуру, розуміє основні концепції, теорії та загальну структуру географічної та економічної наук, закони і закономірності, різні погляди на проблемні питання сучасної географії й економіки **(ПРН 10)**;

- норми академічної доброчесності у процесі навчання і професійній діяльності. **(ПРН 19)**;

- трактування категорій соціальної географії: культурний ландшафт, соціальна територіальна система, соціальна територіальна спільнота, соціальний простір, соціальний час, соціальна сфера суспільства, геопросторова організація соціальної сфери суспільства;

- значення термінів, що використовуються у соціальній географії та суміжних науках: білінгвізм, діяльність, етнічна меншина, здоров'я, злочинність, мультикультуралізм, національна меншина, релігія, рекреація, соціальна інфраструктура, соціальне неблагополуччя, соціальні негаразди, суспільство, сфера послуг;

- географічні закономірності соціальної сфери суспільства та окремих її складових на території України, Європи, світу;

- особливості соціально-географічного прояву концепцій соціального простору та часу, географічного та економічного детермінізму.

вміти:

- оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності **(ПРН 5)**;

- пояснювати зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, формулює наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства **(ПРН 13)**;

- усвідомити роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних та економічних чинників її розвитку **(ПРН 14)**;

- дотримуватись норм академічної доброчесності у процесі навчання і професійній діяльності. **(ПРН 19)**;

- аналізувати соціально-географічні явища та процеси з використанням конкретно-наукових методів: позиційної редукції, побудови анаморфованих та ментальних карт;

- пояснювати особливості та виявляти фактори територіального поширення та геопросторової організації соціально-географічних явищ та процесів на основі картографічної або статистичної інформації різного

просторового рівня (локального, національного, макрорегіонального, глобального);

– описувати соціально-географічний портрет локальної території (села, міста, мікрорайону), використовуючи методи власних спостережень та польові дослідження;

– орієнтуватися в потоці соціально-географічної інформації.

Результати навчання (компетентності)

У результаті вивчення дисципліни студенти мають здобути наступні практичні навички та уміння:

Інтегральна компетентність

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності вчителя географії та економіки із застосуванням сучасних теорій та методів географічної, економічної та психолого-педагогічних наук, із використанням комплексу міждисциплінарних даних, за умов недостатності інформації та невизначеності умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. **(ІК).**

Загальні компетентності (ЗК)

- здатність свідомо ставитись до вимог суспільства, усвідомлювати свої права та обов'язки як громадянина України, діяти на засадах етичних мотивів соціально, відповідально і свідомо **(ЗК 1);**
- здатність до використання сучасних, у тому числі інформаційних технологій, володіння навичками застосування програмних засобів **(ЗК 3);**
- здатність до пошуку, обробки та критичного аналізу інформації з різних джерел, до інноваційного мислення, креативності, до генерування нових ідей **(ЗК 8);**
- здатність до використання знань в практичній діяльності, до адаптації та дії в нових умовах **(ЗК 9);**

Спеціальні (фахові) компетентності (ФК)

- здатність здійснювати виховання на уроках і в позакласній роботі, виконувати педагогічний супровід процесів соціалізації учнів та формування їх громадянської активності **(ФК 5).**

Спеціальні (предметні) компетентності (ПК)

- здатність використовувати поняття, концепції, теорії географії й економіки для комплексної характеристики природних та соціально-економічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному) **(ПК 1);**
- здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів та форм організації життя людей у світі,

його регіонах і країнах (ПК 4);

- здатність відтворювати основні теорії та закони економіки, оцінювати нові відомості й інтерпретації в контексті формування в учнів системних економічних знань, компетентності підприємливості та фінансової грамотності (ПК 7);
- здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів і форм організації життя людей у світі, регіонах, країнах (ПК 9).

Структура навчальної дисципліни денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекції.	Практичні роботи	Самостійна робота	Консультації	Форма контролю */ Бали
Змістовий модуль 1. Географія якості життя населення як наука. Людський розвиток у регіональному вимірі.						
Тема 1. Географія якості життя населення як наука та її методологія.	17	4	4	8	1	ДС, РК, ІРС/4
Тема 2. Теорія географічного і соціального простору та просторові властивості суспільства.	12,5	2	2	8	0,5	ДС, РК, ІРС/4
Тема 3. Соціальна структура суспільства в регіональному вимірі. Людський розвиток в регіональному вимірі.	12,5	2	2	8	0,5	ДС, РК, ІРС/4
Тема 4. Соціально-етнічні процеси. Соціально-географічні аспекти урбанізації.	12,5	4	2	8	0,5	ДБ, ІРС/4
Тема 5. Соціологія міст. Соціологія села.	12,5	2	2	8	0,5	ДС, РК, ІРС/4
Модульна контрольна робота №1						Т / 30
Разом за модулем 1	67	14	12	40	3	50
Змістовий модуль 2. Географія соціального розвитку і соціальної динаміки. Географічні аспекти соціального управління.						
Тема 6. Суспільство як система і його функціонування в просторі і часі.	15	2	2	10	1	ДС, ІРС/4
Тема 7. Географія рівнів соціального розвитку і якості життя населення в територіальному вимірі.	19	4	4	10	1	ДС, РЗ, ІРС/4
Тема 8. Географія соціально-культурного розвитку в географічному вимірі. Географія релігійного життя	15	2	2	10	1	ДС, РЗ, ІРС/4

населення.						
Тема 9. Географія соціального неблагополуччя. Географічні аспекти соціальних конфліктів.	16	2	2	10	1	ДС, РЗ, ІРС/4
Тема 10. Регіональна соціальна політика і соціальний захист населення в ринкових умовах.	18	4	4	8	1	ДС, РЗ, ІРС/4
Модульна контрольна робота №2						Т / 30
Разом за модулем 2	83	14	14	48	5	50
Всього годин / Балів	150	28	26	88	8	100

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

Завдання для самостійного опрацювання

Завдання самостійної роботи студентів вважаються виконаними, якщо вони: здані у визначені терміни; повністю виконані (розкривають тему завдання); не мають логічних і розрахункових помилок.

Методи та форми навчання

Словесні методи: лекція, пояснення, розповідь, бесіда: відбувається з використанням традиційних засобів навчання у поєднанні з засобами ІКТ.

Наочні методи: мультимедійні презентації.

Практичні методи: розв’язування задач з професійно-орієнтованим змістом.

Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації: дискусії і диспути, створення ситуації пізнавальної новизни та зацікавленості.

Методи контролю: індивідуальне та фронтальне опитування, дискусія, модульний контроль за допомогою тестування, залік.

Методи самоконтролю: самостійний пошук помилок, уміння самостійно критично оцінювати свої знання, визначати пріоритетні напрямки власного навчального процесу, самоаналіз.

Форми роботи: індивідуальна, групова, фронтальна.

Форми організації навчання: лекційні заняття, практичні заняття, самостійна робота студентів, контрольні заходи.

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо студента

Для одержання високого рейтингу необхідно виконувати наступні умови:

- не пропускати навчальні заняття, не спізнюватися на них та не займатися сторонніми справами на заняттях;
- чітко й вчасно виконувати навчальні завдання та завдання для самостійної роботи;
- виключати мобільний телефон під час занять і під час контролю знань;

- брати участь у контрольних заходах (поточний, модульний, підсумковий та контроль самостійної роботи).

За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі (змішана форма навчання) за погодженням із деканатом та керівником курсу.

Політика щодо академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- виконувати усі поточні завдання та підсумковий контроль самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- списування під час контрольних заходів (в т. ч. із використанням мобільних пристроїв) заборонено;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити Ваші результати чи погіршити/покращити результати інших студентів;
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Самостійно вивчати матеріал пропущеного заняття, за умов не виконання завдань практичних занять відпрацювати їх під керівництвом викладача та захистити у час передбачений графіком консультацій викладача.

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (до -50 %). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Рейтингову кількість балів здобувача освіти формують бали, отримані за дві модульні контрольні роботи, які проводяться у формі тестування (максимум – 60 балів) та виконання завдань тем змістових модулів (максимум – 40 балів).

До модульної контрольної роботи допускаються здобувачі освіти, які опрацювали весь обсяг теоретичного матеріалу у т.ч. і матеріал самостійно, виконали практичні роботи. Модульний контроль проводиться у вигляді тестування, завдання якого обов'язково включають матеріал, який передбачено до самостійного опрацювання студентами. Тестове завдання кожної модульної контрольної роботи складається з 30 питань. За кожну правильну відповідь студент отримує 1 бал.

Рейтинг студента з навчальної роботи визначається відповідно до «Положення про організацію контролю та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти...» у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки.

Якщо у підсумку виконання усіх видів навчальної роботи з даної дисципліни студент набирає не менше 75 балів, то вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з навчальної дисципліни. У протилежному випадку, або за бажанням підвищити рейтинг, студент складає екзамен. При цьому бали,

набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються. Екзаменаційна оцінка визначається в балах (від 0 до 60) за результатами виконання екзаменаційних завдань.

На екзамен виносяться основні питання, типові та комплексні задачі, ситуації, завдання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

До екзамену не допускається здобувач вищої освіти, який набрав менше ніж 20 балів за навчальну роботу впродовж семестру, не виконав і не здав усі практичні завдання, не відвідував без поважних причин більшу частину лекцій.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Навчальна дисципліна оцінюється за 100 бальною шкалою. Переведення балів внутрішньої 100 бальної шкали в національну шкалу здійснюється наступним чином:

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

Поняття «наукова концепція».

1. Наукові категорії в географії якості життя населення.
2. Новітні напрямки розвитку географії якості життя населення.
3. Термін «наукове поняття» в географії якості життя населення.
4. Функції географії якості життя населення.
5. Аспекти категорії геопросторової організації.
6. Особливості використання методу групових ментальних карт.
7. Особливості використання методу індивідуальних ментальних карт.
8. Соціально-географічна сутність концепцій інвайронменталізму.
9. Соціально-географічна суть концепції екологічного детермінізму.
10. Соціально-географічна суть концепції економічного детермінізму.
11. Соціально-географічна суть принципу позиційного редукціонізму.
12. Сутність концепції соціального простору.
13. Сутність теорії біхевіоризму.
14. Сутність теорії соціально-географічних комплексів.
15. Загальний об'єкт соціальної географії.
16. Конкретні об'єкти соціальної географії.
17. Предметом соціальної географії.
18. Поняття «соціально-географічний закон».

19. Емпірична соціально-географічна закономірність.
20. Поняттєво-термінологічна система.
21. Категорія «соціальний простір».
22. Категорія «соціальний час».
23. Категорія «суспільство».
24. Категорія «територіальна соціальна система».
25. Категорія «територіальна соціальна спільнота».
26. Зв'язки між соціальною географією та іншими науками.
27. Зв'язки соціальної географії з демографією.
28. Зв'язки соціальної географії з економічною географією.
29. Зв'язки соціальної географії з іншими суспільно-географічними науками.
30. Зв'язки соціальної географії з природничою географією.
31. Зв'язки соціальної географії з соціологією.
32. Об'єкти, які найчастіше досліджує соціальна географія.
33. Риси понятійно-термінологічного апарату сучасної української соціальної географії.
34. «Здоров'я» як категорія медичної географії.
35. Географічні особливості сільських територіальних спільнот (порівняно із міськими).
36. Поняття «інфраструктура».
37. Людина як біологічна істота: соціально-географічні аспекти.
38. Людина як духовна істота: соціально-географічні аспекти.
39. Людина як матеріальна істота: соціально-географічні аспекти.
40. Медико-географічні проблеми урбанізованих територій.
41. Неспівпадіння територіальних етнічних та територіальних лінгвістичних спільнот.
42. Сучасні міжетнічні конфлікти.
43. Особливості та ознаки поселенських територіальних соціальних спільнот.
44. Показники суспільного здоров'я.
45. Соціально-географічні функції поселень.
46. Об'єкт та предмет географії культури.
47. Об'єкт та предмет медичної географії.
48. Об'єкт та предмет рекреаційної географії.
49. Об'єкт та предмет сакральної географії.
50. Географічність культури.
51. Зв'язок екологічної ситуації регіону та здоров'я населення.
52. Склад соціальної інфраструктури (порівняти із сферою нематеріального виробництва).
53. Особливості вимірювання здоров'я у медичній географії.
54. Охарактеризувати функцію поселення – вираження зв'язку між поселенням та суспільством.
55. Охарактеризувати функцію поселення як середовища проживання людини.

56. Охарактеризувати функцію поселення як середовища проживання людини.
57. Охарактеризуйте функцію поселення як фактора соціального розвитку населення.
58. Зв'язок між релігією і культурою.
59. Соціально-географічні наслідки міграцій.
60. Модель розвитку міжетнічних відносин «плавильний котел».
61. Сутність концепції «зближення» та «злиття» нації. Вкажіть осіб, які її відстоювали.
62. Сутність концепції Льва Гумільова про розвиток етносів.
63. Соціально-географічні аспекти нової економічної диверсифікованої моделі змішаного типу.
64. Соціально-географічні аспекти нової моделі економічного збалансованого розвитку.
65. Соціально-географічні аспекти нової моделі економічного зростання з екзогенним технологічним прогресом.
66. Соціально-географічні аспекти нової моделі економічного зростання з ендогенним технологічним прогресом.
67. Відмінності між територіальною етнічною та територіальною етнографічною спільнотами.
68. Соціально-географічні наслідки має неспівпадіння політичних та лінгвістичних кордонів.
69. Соціально-географічні наслідки має неспівпадіння політичних та етнічних кордонів.
70. Категорія «білінгвізм».
71. Категорія «географічний світ».
72. Категорія «мультикультуралізм».
73. Категорія «соціальні негаразди».
74. Категорія «етнічна асиміляція».
75. Категорія «цивілізація».
76. Етнічність, культура та релігія як передумова диференціації географічних світів.
77. Критерії виділення географічних світів Г. де Блієм та П. Муллером.
78. Передумови суспільної диференціації земної цивілізації.
79. Риси соціально-географічного простору Європи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М., 1983. – 350 с.
2. Олійник Я. Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії: Навч. посіб. – К., 2000 – 204 с.
3. Голіков А.П., Олійник Я. Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної та соціальної географії. – К., 1997. – 320 с.

4. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціальні та галузеві соціологічні теорії. – К., 1999. – 343 с.
5. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998. – 416 с.
6. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії. – К., 1994. – 156 с.
7. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії. – К., 1996. –
8. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація / І.В. Гукалова. — К.: Друкарня МВС України, 2009. - 347 с.
9. Гукалова І. В. Якість життя як цільовий імператив концепцій міського розвитку: висновки для України / І. В. Гукалова // Український географічний журнал. - 2018. - № 1. - С. 30-38.
10. Голд Дж. Психология и география: Основы поведенческой географии. Пер. с англ. – М., 1990. – 304 с.
11. Голиков А.П., Черванев И.Г. Математические методы в географии. – Х., 1996.
12. Голуб Г.С. Якість життя населення як синтез соціально-економічних умов середовища життєдіяльності регіону // Природа Західного Полісся та прилеглих територій: зб. наук. праць – Луцьк : Східноєвропейський нац. ун. ім. Лесі Українки, 2016. № 13. – С. 47-50.
13. Мересте У.И., Ныммик С.Я. Современная география: вопросы теории. – М., 1984. – 296 с.
14. Немец Л.Н. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины). – Х., 2003. – 383 с.
15. Соціально-демографічне дослідження міст обласного підпорядкування Волинської області: колективна монографія / за ред. Ю. Барського / Барський Ю., Пугач С., Голуб Г., Погребський Т., Гнип А., Дзямко О., Кошулинська Т., Лотоцький Н, Мельничук М. – Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2020. – 142 с.
16. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник. Укладачі: В.М. Піча, Ю.В. Піча, н.М. Хома та ін. – К., 2002. – 480 с.
17. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навч. посібник. – Одеса, 2001. – 560 с.
18. Україна у цифрах у 2000 (2001, 2002, 2003 рр.). Статистичний довідник //Держкомстат України. За ред. О.Г. Осауленка. – К., 2000 (2001, 2002, 2003).
19. Шаблій О.І. Математичні методи в соціально-економічній географії: Навч. видання. – Львів, 1994. – 304 с.
20. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. – Львів, 2003. – 444 с.
21. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів, 2001. – 744 с.
22. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: навчальний посібник / Шевчук Л.Т. - К.: Знання, 2007. - 349 с.